diferenciar-los uns dels altres. A més, per a ells la manera de fer l'abordatge de manera semblant a com ho havia fet amb les cefalees reforça la seua autoria, per la qual cosa no seria un afegit, producte d'una confusió dels primers compiladors. També els indueix a pensar que fou una obra acabada que tingué la intenció d'afegir a la general *De parte operativa*, que com hem dit es quedà en un esbós.

L'estudi de l'obra es presenta en català i en anglès, cosa que permet la seua difusió àmplia. S'adjunta una bibliografia molt exhaustiva, i tres índexs: *nominum*, *verborum*, *codicum*. Fet i fet, com sempre, disposar d'un nou volum de les AVOMO és un plaer intel·lectual; una peça més del patrimoni arnaldià, amb un estudi acurat i brillant, com ja ens tenen acostumats els seus editors. Una empresa admirable que, al ritme que va, veurem enllestida en els anys propers.

El Cerimoniós, Pere: *Libro de los grandes hechos del rey Pedro el Ceremonioso*, Juan Manuel Cacho Blecua (intr.), Juan M. Perujo Melgar i Juan Manuel Cacho Blecua (trads.), Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2023.

Rafael Beltran
Universitat de València
rafael.beltran@uv.es

El *Llibre* o *Crònica* del rei Pere el Cerimoniós (1319-1387), la més extensa i tardana de les grans Cròniques catalanes, ha sigut considerada tradicionalment com la menys «literària» o menys reeixida de les quatre, potser perquè, a més dels mèrits indubtables de les altres tres, ha sofert com a «estigma» una evident simplificació: el pecat d'haver sigut concebuda sota l'estímul confés del *Llibre dels fets* de Jaume I. La fràgil frontera entre «estímul» i «imitació» va venir molt bé a una historiografia de caire romàntic, que va fer servir la figura del model de rei exaltat en la seua crònica per explicar l'inici d'una suposada «decadència» del sistema polític medieval català, declivi que culminaria amb l'arribada dels Trastàmares.

La traducció a un castellà precís i diàfan, per part de dos bons especialistes, fa que el text puga arribar amb tota fermança filològica a nous lectors. Juan Manuel Cacho Blecua ha estudiat a fons, entre molts altres textos narratius medievals, històrics i de ficció, l'obra de Juan Fernández de Heredia, gran mestre de Rodes, coetani del rei Cerimoniós i el més gran escriptor medieval en llengua aragonesa; mentre que Joan M. Perujo ha treballat a fons l'obra de Jaume Conesa, un dels membres més actius de la Cancelleria Reial en temps del mateix rei, traductor al català de la *Historia destructionis Troiae* de Guido delle Colonne (*Històries troianes*), que Perujo ha estudiat profundament i editat (2015).

El *Llibre*, tot i que és un dels testimonis principals de la història medieval de la Corona d'Aragó, només havia sigut traduït al castellà una vegada, fa cent setanta-

cinc anys (Barcelona, 1850), per Antoni de Bofarull, que, des de la seua posició d'arxiver de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, va traduir també les cròniques de Jaume I (1848) i Ramon Muntaner (1860). Les edicions de Bofarull presentaven els textos de les cròniques a doble columna, català i castellà, amb un resum tot seguit dels fets narrats, que els clarificava, segons era habitual fer en les revisions cronístiques vuitcentistes. Ha passat més de segle i mig i els criteris han canviat i millorat, sortosament. La traducció de la crònica per part de Cacho Blecua i Perujo segueix unes normes eclèctiques: evitar la literalitat excessiva i les pretensions literàries, modular les reiteracions (com les del verb *fer* o els díctics *dita*, *dit*), suprimir innecessàries repeticions, habituals al discurs narratiu medieval (*ciudad*, *villa*, *lugar*…), etc. (p. 151-153). La millor garantia per a tota bona traducció és el text de partida, en aquest cas l'edició publicada per l'IEC (2014) amb revisió històrica de M. T. Ferrer i Mallol i filològica de J. Bruguera, sobre el text anteriorment fixat per F. Soldevila (1971). El resultat d'aquesta traducció és, no cal dirho, excel·lent. La crònica es llegeix amb total claredat, sense entrebancs lingüístics, i es gaudeix, pàgina per pàgina, amb la fruïció responsable de saber que som davant d'un gran clàssic universal de la literatura historiogràfica.

El rei és conscient del seu paper en aquesta història i vol controlar els fets on puga intervenir, i alhora dominar-ne la imatge i la memòria. La «Introducció» i les riquíssimes i nombroses notes a la traducció ho expliquen a la perfecció, amb l'ajuda d'una bibliografia actualitzada, on destaquen els treballs més recents de F. M. Gimeno Blay i, sobretot, S. Cingolani, tot i que les fonts són nombrosíssimes, ben assimilades i aplicades a cada tema, motiu, fet, personatge o lloc. La primera secció, quan parla dels contextos de l'obra (p. 13-30), destaca els llibres d'educació confirmats que estigueren a l'abast del rei —«entre el *trivium* i els *auctores*»—: el *Tobias* de Vendôme, el *Doctrinale* de Villedieu i l'*Alexandreis* de Châtillon. «Las contradicciones de una imagen y la reconstrucción de un linaje» (1.3) parteix dels estudis de Sesma o Narbona, però entra en esbrinar la fortuna de sucosos detalls com ara la creació de la imatge del rei com el «del Punyalet» (p. 22). La segona secció (p. 31-66) s'enfoca en l'estudi del *Llibre*: al voltant de l'autoria, s'analitza la intervenció del rei, les col·laboracions, la poètica, les possibles etapes de redacció, etc. L'ús de tòpics literaris, com quan el rei mira Mallorca amb melancolia, recorda el lament d'Alfons el Magnànim per Nàpols («Miraba de Campoviejo el rey de Aragón un día»). L'estudi del «nos majestàtic omnipresent» (2.3) permet deduir que el Cerimoniós actua com a historiador ordenant el que ha vist o el que li han contat testimonis presencials dignes de crèdit; pretén escriure un llibre d'història d'acord amb la tradició, narrant la veritat, per a la qual cosa adopta la primera persona del plural (p. 50). Un «nos» que li oferia el model del *Llibre dels fets* de Jaume I, que també era gairebé sempre testimoni, responsable i actor dels fets narrats (ho confirma la recent edició, amb importants estudis d'A. Ferrando i V. J. Escartí, PUV, 2024). El capítol sobre «El contenido y la *ordinatio*» (2.4) descriu el camí del manuscrit a la impremta, i el dedicat al sermó introductori destaca les figures de David i Lot. Per confirmar el pes de

David, es podria revisar potser la famosa escena del barber de la Unió (p. 45 i 369), que obliga a ballar ignominiosament als reis (on s'inclouen els versos populars —«Malaja qui s'anirà / encara i encara…»), i examinar-la sota la llum del David ballador, eufòric, orgullós del seu ball, però que avergonyeix Mical, la filla de Saül (*Samuel*, 6, 14-23). La tercera secció es dedica a «El rey y sus enemigos» (p. 67-113). Les marques de naixement (3.1) i la mateixa coronació «predestinada» del seu pare, el rei Benigne, auguren una representació constant com a rei idoni i elegit per la divinitat (3.2, 3.3). Sota aquest prisma, el adversaris són vençuts i la seua figura, providencial, s'erigeix per damunt del destí tràgic del seu pitjor enemic: el tirànic Pere I de Castella (3.4, 3.5).

La imatge que ens presenta aquesta magnífica i necessària traducció és, doncs, la d'un rei orgullós de pertànyer a un llinatge gloriós de reis escollits per la divinitat, que va invertir molts esforços, durant tota la seua vida, amb la finalitat d'edificar i deixar —al seu present i a la posteritat— una imatge elevada i solemne de la seua persona i del seu regnat. Des d'aquesta posteritat hem d'agrair als traductors i editors el gran treball d'investigació i divulgació fet.

Villena, Isabel de: *Vita Christi*, Albert G. Hauf Valls (ed.), València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2022; «Clàssics Valencians» 4.

Simone Sari
Universitat de Barcelona
simone.sari@ub.edu

L'edició crítica de la *Vita Christi* (*VCV*) d'Isabel de Villena veu la llum gràcies a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i al seu editor, Albert Hauf. En la introducció (p. xiii) s'indica que aquesta publicació s'apuntava ja com necessària l'any 1977, i malgrat que havien aparegut moltes edicions, sobretot antològiques, i traduccions a altres llengües d'ençà d'aquella sol·licitud, faltava un treball de conjunt que en reconstruís la història editorial enregistrant-ne les variants textuals i comentant-la profusament, dades que aquest volum finalment proporciona.

Després de la presentació de la presidenta de l'AVL, Verònica Cantó Doménech (p. ix-x), l'extensa introducció de l'editor (p. xiii-clxxii) es desenvolupa sobre diferents temes. En el primer i segon punts, es reivindica l'autoria isabelina de la *VCV*, contra les especulacions que la volien atribuir a Corella, gràcies a elements textuals (p. xvi-xxii) i a la filogínia que caracteritza l'obra (p. xxii-xxvi). Al mateix temps no es posa en dubte l'activitat d'Aldonça de Montsoriu, i es confirma també, doncs, l'autoria dels paratextos atribuïbles a l'editora. Finalment, l'absència de la prova material de la requesta d'Isabel de Castella i les preguntes que en poden sorgir es resolen amb justa prudència: d'una banda no podem assegurar que tota la documentació medieval s'hagi conservat, de l'altra es